

रेशीम किटकावरील उडी माशीचे प्रभावी नियंत्रण

डॉ. भैर्यासाहेब गायकवाड
किटकशास्त्रज्ञ तथा सहप्रकल्प अधिकारी

डॉ. हनुमान गरुड
विषय विशेषज्ञ
कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव

श्री. कुंडलीक सांगळे
संग प्रोफेशनल IRM प्रकल्प

रेशीम किटकाच्या अळीवर उपजीविका करणारी परोपजीवी किड म्हणजे उडी माशी (एक्झोरीस्टा बोम्बीस) होय. उडी माशीच्या प्रादुर्भावामुळे कोषाच्या पिकाचे ५ ते १५ टक्क्यापर्यंत नुकसान होते.

नुकसान कालावधी:

उडी माशीचा प्रादुर्भाव वर्षभर आढळतो. ऑगस्ट ते नोव्हेंबर या दरम्यान जास्त प्रादुर्भाव राहतो. बदलता पाऊस, तापमान आणि आर्द्रतेनुसार उडी माशीची अंडी देण्याची क्षमता बदलते. पावसाळ्यात व हिवाळ्यात उडी माशीचा जास्त प्रमाणात प्रादुर्भाव आढळतो. उन्हाळ्यात ३२ ते ४२ अंश सेल्सिअस तापमानामुळे मार्च ते जून महिन्यात उडी माशीचा प्रादुर्भाव कमी दिसून येतो. उडी माशी जीवनक्रमातील अंडी, अळी, कोष व प्रौढ माशी अशा चार अवस्थेमध्ये पूर्ण होते.

नुकसानीचा प्रकार:

उडी माशी एक किंवा दोन पांढऱ्या दुधाळ रंगाची अंडी ४ थ्या किंवा ५ व्या अळीच्या वाढीच्या अवस्थेत त्वचेवर अंडी घालते. उडी माशीचा अंडी उबवण काल ४८ ते ६२ तासाचा असतो. अंडी फुटून अळ्या बाहेर पडल्यानंतर रेशीम किटकाच्या शरीरात प्रवेश करतात, त्या ठिकाणी काळा डाग पडतो. उडी माशीची अळी तिच्या छाती जवळील हुकच्या सहाय्याने छिद्र करून रेशीम किटकाच्या शरीरावरील काळ्या डागवरून उडी माशीचा प्रादुर्भाव ओळखता येतो.

उडी माशी नियंत्रण:

संगोपनगृहाचे व्यवस्थापन:

- संगोपनगृहाच्या सर्व खिडक्यांना माशीच्या नियंत्रणासाठी उडी सापळे लावावेत.
- एक लिटर पाण्यात उडीनाशकाची एक गोळी टाकून द्रावण तयार करावे. पांढऱ्या रंगाच्या प्लास्टिक ट्रेमध्ये हे द्रावण ओतावे. हे द्रावण पिवळ्या रंगाचे असते. हा ट्रे खिडकीच्या आतील व बाहेरील बाजूस ठेवावे.
- संगोपनगृह, कोष खरेदी केंद्र, अंडीपुंज निर्मिती केंद्र, धागा निर्मिती केंद्र अशा सर्व ठिकाणी अळ्या, कोष गोळा करून जाळून नष्ट करावेत. या सर्व ठिकाणाच्या जमिनीच्या भेगा बुजवून घ्याव्यात.
- गोळा केलेल्या अळ्या, कोष ०.५ टक्के डीटर्जेंट द्रावणात टाकून नष्ट करावेत.
- रेशीम किटकाच्या तिसऱ्या अवस्थेपासून पुढे उडी माशीचे सापळे कोष विणन कालापर्यंत रिकवर लावावेत.
- रेशीम कीटकांना उडीनाशक गोळी किंवा सापळ्यांचा त्रास होत नाही.

जैविक पद्धत:

- उडी माशीच्या कोषावर उपजीविका करणाऱ्या लीझोलायनेक्स थायमस हे परोपजीवी किटक संगोपन गृहात रेशीम कीटकांनी चौथी कात टाकल्यानंतर तिसऱ्या किंवा चौथ्या दिवशी सोडावेत. १०० अंडीपुंजासाठी परोपजीवी किटकाचे दोन पाऊच लागतात.
- रेशीम किटक कोषावर गेल्यानंतर लीझोलायनेक्स थायमस परोपजीवी कीटकांचे पाऊच चंद्रिकेजवळ ठेवावेत.
- कोष काढणीनंतर परोपजीवी कीटकांचे पाऊच स्वताच्या खड्याजवळ ठेवावेत.
- परोपजीवी कीटकांची केंद्रीय रेशीम संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्था, म्हैसूर येथून अगोदर पैसे भरून मागणी केली तर पोस्ट किंवा कुरियरच्या साहाय्याने परोपजीवी कीटकांचे पाऊच पाठवले जातात.

उडी माशीच्या नियंत्रणासाठी फवारणी:

- केंद्रीय रेशीम संशोधन आणि प्रशिक्षण संस्थेने उडी माशीच्या नियंत्रणासाठी उडी साइड, २% व्लिचिंग पावडर द्रावण, उडी पावडर आणि उडीनाश इ. शिफारस केलेली आहे.
- रासायनिक उडीनाशकाची फवारणी आणि जैविक उपाय एकावेळी केले तर ७७% उडी माशीवर नियंत्रण मिळवता येते.
- उडी साइड, जैविक उपाय आणि उडी सापळे या तिन्ही उपायांचा वापर केला तर ८४ % उडी माशीवर नियंत्रण होते.

संगोपनगृहाची स्वच्छता:

- राज्यात ९८ टक्के कच्चे शेडनेट संगोपनगृह आहेत. शक्यतो पक्के सिमेंट कॉंक्रीटमध्ये बांधकाम करून शिफारशीप्रमाणे दरवाजे, खिडक्या आणि हवा खेळती राहण्यासाठी व्यवस्था करावी.
- सर्व खिडक्या व दरवाज्यांना नायलॉन वायर मेश जाळीचे संरक्षण करावे, म्हणजे उडी माशी किटक संगोपनगृहात सरळ प्रवेश करणार नाही. संगोपनगृहात सरळ प्रवेश व्यवस्थेएवजी बाहेर लहान खोली तयार करून त्यामध्ये प्रवेश करून नंतर दुसऱ्या दरवाज्यामधून आत प्रवेश व्यवस्था असावी. फांदी खाद्य देण्याअगोदर उडी माशी फांदा किंवा पानाद्वारे सरळ संगोपनगृहात प्रवेश करतो. यासाठी नियंत्रणाच्या उपाययोजना कराव्यात.
- कोष विक्री केलेल्या बाजारातून पोते घरी आणू नये. कारण या सोबत उडी माशीच्या अळ्या, कोष आपल्या संगोपनगृहात येण्याची शक्यता असते.
- प्रादुर्भावग्रस्त गावात एप्रिल ते मे महिन्यापर्यंत रेशीम कोषचे पीक बंद ठेवावे.

(संपर्क: +९१ ९४२०४९९८०८)